

АССОЦИАЦИЯ СОВЕТСКИХ ЮРИСТОВ
ASSOCIATION DES JURISTES SOVIETIQUES

МОСКВА, К-9
ПРОСПЕКТ КАЛИНИНА, 14

14, AVENUE KALININE,
MOSCOW, K-9
U. R. S. S.

" 27" vii 1975 r.

N° _____

Mr. Martin Ennals
Secretary General of
Amnesty International
53, Theobald's Road
London WC1X 8SP

Dear Sir,

In connection with your letter dated April, 15 th and so-called "Report of Conditions of Detention of Prisoners of Conscience" We would like to acknowledge you that ar we not eager to discuss about what you call a book and that is vulgar falsification and defamation on Soviet reality and socialist legtimacy.

Sincerely,

L. Smirnov

L. Smirnov
President of the Soviet
Lawyer's Association

RO THEATER/ROTTERDAMS PHILHARMONISCH ORKEST
Every Good Boy Deserves Favour

ABCDEFGHI

een stuk voor acteurs en orkest
door Tom Stoppard en André Previn

RO THEATER / ROTTERDAMS PHILHARMONISCH ORKEST

Every Good Boy Deserves Favour

ABCDEFG

een stuk voor acteurs en orkest door Tom Stoppard en André Previn

Alexander Eric van der Donk
Ivanov John Kraaykamp sr.
Sasja Ton Dekker
Dokter Lou Landré
Onderwijzeres Joss Flühr
Kolonel Peter Tuinman
Rotterdams Philharmonisch Orkest

Regie Franz Marijnen
Muzikale leiding David Zinman - 5, 6, 7, 8, 16 juni
Roelof van Driesten - 12, 14 juni

Vertaling Peter Verstegen
Dekor Jean-Marie Fiévez
Kostuums Rien Bekkers
Belichting Steve Kemp
Productie Pieter Hofman

HOLLAND
FESTIVAL

foto: Penny Thiele

Tom Stoppard

Tom Stoppard is geboren in 1937 in Tsjechoslowakije en ging in 1946 via India en Singapore naar Engeland. Toen hij zeven-tien was, verliet hij school en ging als journalist werken in Bristol. Zijn eerste toneelstuk "A Walk on the Water" (later "Enter a Free Man" genoemd) schreef hij in 1960. In 1967 werd "Rosencrantz and Guildenstern Are Dead" door het National Theatre opgevoerd en werd hij een van Engeland's succesvolste toneelschrijvers. Andere toneelstukken van hem zijn o.a.: The Real Inspector Hound, 1964; After Magritte, 1970; Jumpers, 1972; Travesties, 1974; Dirty Linen en New-Found-Land, 1976 en Night and Day in 1978. In 1977 schreef hij "Professional Foul" in het kader van "Amnesty International's 1977 Prisoner of Conscience Year" voor de BBC. Dit televisiespel werd in november 1978 door de NOS uitgezonden onder de titel "Overtreding ambtshalve". "Every Good Boy Deserves Favour" ging 1 juli 1977 in de Royal Festival Hall in Londen in première.

foto: Clive Barda

André Previn

André Previn is geboren in Berlijn in 1929, maar verhuisde nog voor de oorlog met zijn familie naar Californië. Daar zette hij zijn muziekstudie voort, o.a. compositie-leer onder Joseph Achron en Mario Castelnuovo-Tedesco, en directie onder Pierre Monteux. Hij slaagde er in naam te maken in Hollywood als succesvol componist van filmmuziek en als pianist. Na 1960 heeft Previn zich volledig op het dirigeren geconcentreerd, en in 1968 werd hij dirigent van het London Symphony Orchestra, waar hij elf jaar als vast dirigent zou blijven. Sinds 1976 is hij ook artistiek leider van de Pittsburgh Symphony. Enkele van zijn composities zijn: een cello concert, een gitaar concert, twee kwintetten voor hout- en koperblazers, een suite voor piano in opdracht van Vladimir Ashkenazy en een liederen-cyclus gezongen door Janet Baker. In 1977 schreef hij samen met Tom Stoppard "Every Good Boy Deserves Favour".

Tom Stoppard over 'A B C D E F G'

'Every Good Boy Deserves Favour' is de titel van een stuk waarvan de tekst slechts een bestanddeel is. De ondertitel, 'Een stuk voor acteurs en orkest' duidt nauwelijks aan in hoeverre de uitwerking van het geheel op de door André Previn gecomponeerde muziek steunt. Aan hem dan ook dankt dit werk zijn bestaan. In zijn functie als eerste dirigent van het London Symphony Orchestra, nodigde Previn me in 1974 uit iets te schrijven waarin een voltallig symphonieorkest op het toneel vereist werd. Zulke uitnodigingen zijn zeldzaam en ik greep deze met beide handen aan. Later zou blijken, dat wat het projekt betrof dit de snelste stap in de erop volgende achttien maanden was. Gewoonlijk, en bij voorkeur, wordt een stuk geboren uit het verlangen van de schrijver om over een bepaald gegeven wat te schrijven. De vorm van het stuk volgt dan uit de vereisten van het onderwerp.

Deze keer moest ik proberen het onderwerp de vereisten van de vorm te doen volgen. André Previn en ik waren het in een vroeg stadium erover eens, dat we zouden proberen verder te gaan dan slechts een voordracht voor een concertzaal, en ook dat we geen stuk voor zangers zouden schrijven. In het kort, het zou een echt toneelstuk worden, wat in samenwerking, én verbonden met een symphonieorkest opgevoerd zou worden. Zover we wisten, had niemand ooit iets dergelijks geprobeerd; wat ook niet de beste reden is om met een stuk te beginnen, hoewel, ik beken, het telde mee.

Er werd me *carte blanche* gegeven, en lange tijd was de enige echte beslissing die ik kon nemen, dat het op één of andere manier over een orkest zou moeten gaan. Welk stuk zou anders de *folie de grandeur* kunnen vermijden, als er honderd musici buiten de handeling om zouden optre-

den? Omdat het zo goed als onmogelijk is een orkest te 'rechtvaardigen', is de eenvoudigste manier het onmisbaar te maken. Zodoende begon ik met een miljonair die er egn bezat.

Mijn moeilijkheid was te proberen de wagen het paard te laten trekken, wat nog verergerd werd door het feit dat ik niets over orkesten en slechts een beetje over 'ernstige' muziek wist. Ik bevond me in een positie van een man die, alhoewel hij nooit iets anders als detectives gelezen heeft, een one-man show over Lord Byron aan het schrijven is, in een vrije opdracht van een akteur met een horrelvoet. Mijn bij elkaar opgetelde kwalificaties om over een orkest te schrijven waren dat ik een kort tijdje triangel-speler in een kleuterschooldrumband geweest ben. Ik liet mijn samenwerker weten dat het een stuk over een triangelspelende miljonair met zijn eigen orkest zou gaan. Uit deze fundamentele onwaarschijnlijkheid kwamen andere voort, en toen het wispelturig gebouw in elkaar dreigde te storten, probeerde ik het te redden door het orkest slechts een hersenschim van de miljonair te maken. Toen het orkest een denkbeeldig orkest geworden was, was het ook niet meer nodig dat de miljonair miljonair was. Ik veranderde van richting: het stuk zou gaan over een geestelijk gestoorde triangel-speler die dacht dat hij een orkest had.

De eerste tijdslimiet was inmiddels verstreken en het was nog steeds zwaar weer. Ik had geen enkele echte reden om over een orkest, of over een geestelijk gestoorde te schrijven, dus had ik niets te schrijven. Muziek en triangels leidden me naar een zijweg vol woordspelingen, gebaseerd op Euclidus' axioma's, maar het hoorde nergens thuis, en ik stond op het punt mezelf te ontmaskeren. Zo was de situatie toen ik in april 1976 Victor Fainberg ontmoette. Enige maanden ervoor had ik boeken en artikels door en over Russische dissidenten gelezen, met de bedoeling dit materiaal voor een televisiestuk te gebruiken, en zodoende wist ik dat Victor Fainberg behoorde tot een groep mensen, die in augustus 1968 gedurende een vreedzame betoging op het Rode Plein tegen de invasie van het Warschau-Pact van Tsjecho-slowakije, waren gearresteerd. Hij werd krankzinnig verklaard - een niet ongebruikelijk lot voor volkomen gezonde tegenstanders van de Sovjet-tiranerie en in 1974 kwam hij naar buiten in ballingschap, na vijf jaar in het Sovjet gevangenis-inrichtingen systeem te hebben doorgebracht. Hij had over zijn ervaringen geschreven in het tijdschrift *Index On Censorship*, een onschatbaar, niet in politiek geïnteresseerd forum over politieke onderdrukking in de hele wereld. Vrijheid was, en is, voor Victor Fainberg hoofdzakelijk de vrijheid om zijn inspanningen namens zijn achtergebleven collega's te verduubelen. Zijn belangrijkste zorg, toen ik hem ontmoette, was het bewerkstelligen van de vrijlating van Vladimir Bukovsky, ook een slachtoffer van misbruik van de psychiatrie in de U.S.S.R., wiens onthullingen over dat misbruik hem achtereen-

volgende gevangenisstraffen, werkkamp en binnelandse ballingschap van totaal twaalf jaar hadden bezorgd. Buitengewone moed is een kwaliteit die slechts uit enkele mensen in buitengewone omstandigheden te halen is. Alhoewel de Britse samenleving niet vrij is van misbruik, ontmoeten we gewoonlijk geen moed omdat omstandigheden het niet eisen. (Ik denk niet aan de moed waarmee sommige mensen het hoofd bieden aan bijvoorbeeld ziekte of sterfgeval.) Victor Fainberg's doelbewustheid, zijn energie (meer uit woede dan uit medelijden geput) en zijn bereidheid om zichzelf tot last te maken binnen de muren van iedere instelling, vriend of vijand, die zijn geval wegen, doet het vermoeden rijzen dat zijn bewakers blij geweest moeten zijn hem kwijt te raken. Hij was er niet de man naar om gebroken of monddood gemaakt te worden; men zou kunnen zeggen een voortdurend valse noot in een georkestreerde samenleving.

Ik kan me niet herinneren dat ik deze metafoer bewust gemaakt heb, maar erg snel was ik in staat André Previn definitief mede te delen, dat de

Viktor Fainberg

Pyotr Grigorenko

geestelijk gestoorde triangel-speler, die dacht dat hij een orkest had, nu een cel deelde met een politieke gevangene. Nu had ik een gegeven om over te schrijven en binnen een paar weken was het stuk klaar. Niet dat de gevangene, Alexander, Victor of iemand anders is. De monoloog echter, waarin hij zijn behandeling in de Leningradse speciale psychiatrische inrichting beschrijft, is overgenomen uit zijn artikel in *Index On Censorship* en er zijn meer geleende uitspraken uit het echte leven, zoals de dokter's commentaar: "Uw meningen zijn uw symptomen." Victor Fainberg verschijnt in de tekst in zijn eigen gedaante als een van de "M tot S" groep in de monoloog waar Alexander mensen identificeert door letters van het alfabet.

De niet op het toneel aanwezige held van *Every Good Boy Deserves Favour*, verwezen naar als "mijn vriend C", is Vladimir Bukovsky. De Bukovsky campagne, die door veel mensen in verschillende landen werd gesteund, bereikte zijn doel in december 1976, toen hij uit de gevangenis gehaald en naar het westen gezonden werd. In juni toen we aan het repeteren waren, ontmoette ik Bukovsky in Londen en nodigde hem uit eens langs de repetitielokalen van de Royal Shakespeare Company in Covent Garden te komen. Hij kwam kijken en bleef een uurtje of twee. Hij was verlegen, vriendelijk en behulpzaam bij enkele details in de produktie, maar zijn aanwezigheid was storend. Voor mensen die aan een theaterstuk werken, is terra firma een afzonderlijke wereld, zelfs wanneer het de echte imiteert. Dat is een noodzakelijke voorwaarde om theater te maken, en het is ook onze luxe. Er was een gevoel dat werelden botsten. Ik werd in verlegenheid gebracht. Eén van de acteurs stopte midden in een monoloog over de ervaringen van onze bezoeker en vond het onmogelijk om door te gaan. Maar het incident was niet fataal. Het effect verminderde en op de première had *Every Good Boy Deserves Favour* zijn zelfbeheersing én zijn realiteit teruggevonden.

Vladimir Bukovsky

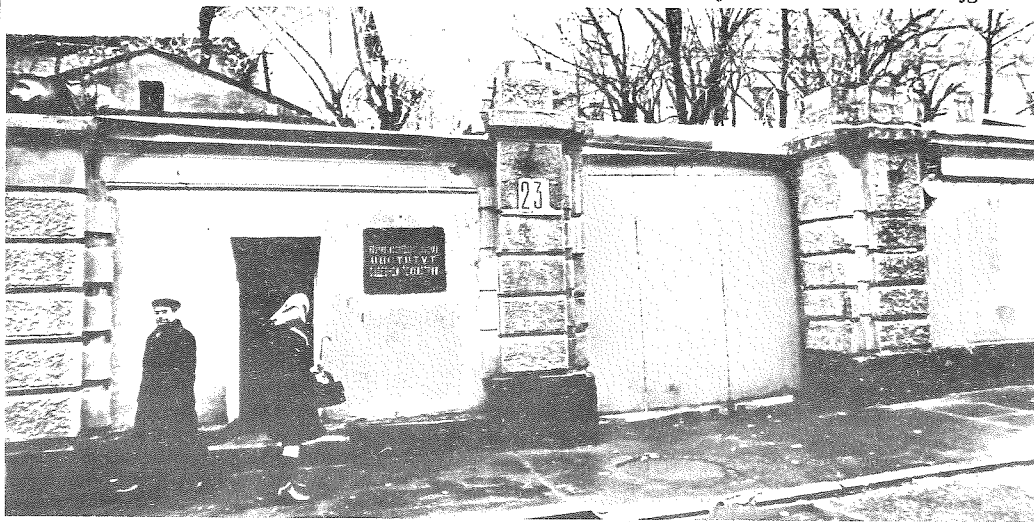

'Mensen die politiek anders denken, zullen ook in de toekomst als abnormaal worden beschouwd'

Gevluchte Sovjet-psychiater Joeri Novikov vertelt over de praktijken van het Serbski-Instituut

In het algemeen horen we meer van de patiënten in Russische psychiatrische klinieken dan van de behandelende geneesheren. Psychiaters moeten ook wel behoorlijk dissident zijn om als patiënt te worden opgenomen. Joeri Novikov is een late bekeerling: op zijn dertigste was hij al chef-geneesheer en twee jaar later hoofd van een van de zes afdelingen van het beruchte Serbski-Instituut, waar meestal wordt vastgesteld hoe krankzinnig mensen als Boekovski, Grigorenko en Fainberg zijn. Zes jaar geleden vluchtte hij. 'Met Lenin alleen kun je in het ziekenhuis niet veel beginnen', vond hij jarenlang. Zonder Lenin óók niet, weet hij nu.

wilt noemen. Omdat ik aan een hogeschool studeerde waar ook buitenlandse studenten aan waren verbonden, zal ik wel opgevallen zijn doordat ik vrij goede contacten had met Oostduitse studenten. Er werd mij het voorstel gedaan deze studenten in het oog te houden, niet om hen te ondervragen, maar meer om als er iets gezegd werd dat als "anti-Sowjet uitspraak" betiteld zou kunnen worden dat te melden aan een man die als KGB-officier verbonden was aan deze hogeschool. Ik heb dat niet geweigerd, maar ik heb ook niets bijzonders gedaan. Ik denk dat vele duizenden mensen in de Sowjet-unie in die positie verkeren, mensen die liever geen problemen krijgen met de KGB en dus maar toestemmen en passief meedoen. Toen ik veel later door familieomstandigheden een tijdje in Oost-Duitsland was kreeg ik van de KGB in Oost-Duitsland een aanbod om te blijven. Ik kon er werk krijgen als

Serbski-Instituut, Moskou

De KGB heeft vaak geprobeerd om u voor zich te winnen en u onder te brengen in haar gelederen. Kunt u daar wat meer over vertellen?

'Ik kwam voor het eerst in aanraking met de KGB in de tijd dat ik nog student was. U weet waarschijnlijk dat vrijwel alle grotere instellingen, of het nu om een hogeschool, een fabriek of een onderzoekinstelling gaat, in de gaten worden gehouden door KGB-functionarissen, -ambtenaren of -officieren, of hoe je de mensen dan ook

arts maar ik zou dan tegelijkertijd waarschijnlijk de een of andere opdracht van de KGB op me moeten nemen - niet als volledige dagtaak, maar naast mijn gewone werk. Dat heb ik geweigerd. Later kwam ik nog een paar keer in aanraking met de KGB, omdat ik in verband met mijn werk aan het Serbski-Instituut, en ook om dat ik Duits sprak vaak collega's uit Duitstalige gebieden mee ontving. Mijn toenmalige chef, dr. G. Morozov, sprak namelijk geen vreemde talen en hij vond het belangrijk dat er een tolk bij was die niet alleen goed Duits sprak, maar ook vakkennis

bezat op het gebied van de psychiatrie. Ik beweer dat iemand die in de Sowjetunie een zekere positie heeft bereikt en vreemde talen spreekt, zeker als hij ook nog in een grote stad woont en naar buiten toe loyaal schijnt te zijn, eens in de situatie zal raken dat hij door de KGB gevraagd wordt voor de een of andere opdracht. In een land als de Sowjetunie - dat intern onstabiel is - zijn bepaalde mechanismen nodig om de meningen van haar vele burgers te controleren. Hoe kan men dat doen? Dat kan alleen door een doelgericht onderzoek. En wie is dan de onderzoeker? In de eerste plaats is dat een KGB-officier. Maar die kan dat niet alleen af, want zoveel agenten zijn er nu ook weer niet. Daarom worden er bepaalde personen uitgezocht. En aardig wat mensen profiteren daar ook van: je krijgt bepaalde privileges als je meewerkt.'

Andersdenkenden

Heeft men u wel eens gedwongen gezonde mensen geestesziek te verklaren? En hoe heeft u dat probleem opgelost?

'Door mijn positie heb ik niet direct met het diagnosticeren van andersdenkenden te maken gehad, omdat alleen bepaalde collega's toestemming hadden zulke zaken te behandelen. Maar ik was door mijn functie als afdelingshoofd op het Serbski-Instituut in de gelegenheid om de hele praktijk ervan te leren kennen, en ik kwam door een toeval zelf in zo'n situatie terecht tijdens een inspectiereis die ik door een kampengebied maakte. Toen stelde een KGB-officier mij voor om een gevangene aan een psychiatrisch onderzoek te onderwerpen en geestesziek te verklaren. De naam van die man weet ik niet. Ik heb ook geen dossier van hem gezien. Dat was in december 1976 en in die tijd had ik voor me zelf al bepaald dat ik het land zou verlaten. Dus heb ik natuurlijk geen stappen gedaan die mijn vlucht zouden doen mislukken, maar ik heb, na onderzoek, voorgesteld om deze man ergens anders verder te laten onderzoeken voor het vaststellen van een diagnose.

Er wordt altijd gesproken over het Serbski-Instituut en over speciale psychiatrische klinieken, maar er zijn ook psychiatrische afdelingen in ziekenhuizen die zich binnen de omheiningen van de kampen bevinden, en daar zitten ongetwijfeld ook vele politiek-andersdenkenden opgesloten. In de speciale klinieken mag zo nu en dan weleens bezoek ontvangen worden, en daar worden zo nu en dan ook mensen vrijgelaten, maar de mensen die in die psychiatrische afdelingen opgesloten zitten komen weer in het kamp terecht wanneer ze "beter" geworden zijn.'

Hoe kon u in contact komen met professor Loentz, terwijl de Vierde Afdeling zo sterk afgeschermd werd en er 'sociale controle' plaatsvond tussen de psychiaters van die afdeling onderling?

'Professor Loentz, een van de vele medewerkers van het Serbski-Instituut was voor mij lange tijd onbereikbaar, omdat ik natuurlijk eerst als as-

sistent-arts en later als chef-arts niet in de gelegenheid was om zo'n belangrijk man te leren kennen. Maar toen ik in 1975 bevorderd was, kon ik hem bij verschillende gelegenheden, zoals conferenties, wat beter leren kennen. En omdat ik de opdracht had om me bezig te houden met de forensische psychiatrie in het Westen, leerde ik ook daardoor Loentz beter kennen, en ik heb samen met hem enige referaten gemaakt. Ik heb bij Loentz thuis geweest, wat een grote uitzondering was, want dat gold niet voor de andere medewerkers. Maar ik heb nooit vragen durven stellen, die het geestesziek verklaren van dissidenten betroffen, omdat ik precies wist dat deze man een zeer intelligente, hooggeschoolde Sovjet-functionaris was en daarom natuurlijk zou merken dat mijn interesse te ver ging.'

Welke plaats neemt het Serbski-Instituut in bij het misbruik van de psychiatrie in de Sowjetunie en hoe groot is zijn invloed op de Sovjet-psychiatrie?

'Het Serbski-Instituut neemt de belangrijkste plaats in bij de praktijk van het geestesziek verklaren van dissidenten. Daar worden alle belangrijke dissidenten geestesziek verklaard. In de theoretische psychiatrie heeft het Serbski natuurlijk weinig in te brengen, want de theoretische concepties, die het geestesziek verklaren van dissidenten natuurlijk vergemakkelijken, worden vastgesteld op de Academie voor Sovjet-Wetenschappen.'

K.G.B. fotografeert baptisten-bijeenkomst in Rostov a/d Don

Heeft de slechte betaling van artsen in de Sovjetunie iets te maken met hun bereidwilligheid om mee te werken aan het misbruik van de psychiatrie?

'De meeste psychiaters stemmen erin toe als vrijwilligers in de speciale klinieken te werken en ook als hoofdofficieren van het ministerie van Binnenlandse Zaken, omdat de betaling daar zeer aantrekkelijk is. Ze krijgen dan een toeslag van veertig procent en daarnaast nog andere privileges, als de mogelijkheid om bepaalde levensmiddelen te krijgen. Men mag natuurlijk niet vergeten dat, als er in de Sovjetunie, waar de corruptie bloeit en de levensomstandigheden slecht zijn, de mogelijkheid gegeven wordt om deze situaties pragmatisch gezien te verbeteren, veel mensen daar ook voor kiezen.'

Hoe ziet u de ontwikkeling van het misbruik van psychiatrie in de toekomst?

'Ik geloof dat er theoretisch gezien nauwelijks wat zal veranderen. Mensen die politiek anders denken, zullen in de toekomst als abnormale persoonlijkheden worden beschouwd. Maar de Sovjet-functionarissen, die hun buik vol hebben van problemen op internationale congressen en in internationale betrekkingen, zullen ongetwijfeld proberen het niet zo naar buiten te brengen. Men wil nu de leidende figuren in de dissidentenbeweging in de Sovjetunie zoals bijvoorbeeld Orlov en Sjtsjaranski al niet meer psychotisch verklaren, omdat dat alleen maar problemen met zich meebrengt.

Het zwaartepunt van het geesteszieken verklaren zal verschuiven naar bij voorbeeld de jongeren die zich met religie bezig gaan houden. Ik zie in de psycho-politiek in de Sovjetunie niet alleen een willekeur van de KGB'ers, maar deze politiek is een logisch produkt van de Sovjetsamenleving. Deze ontwikkeling had men kunnen voorzien.'

Vladimir Boekovski beschreef de opvolgster van Loentz, dr. Margaretha Taltse, als een vriendelijke vrouw, die het niet zo slecht meent. Bent u het daar mee eens en gelooft u dat dit invloed zal hebben op de toekomst van het misbruik van de psychiatrie?

'Margaretha Felixovna Taltse is een van de velen, en ze is even gespleten als professor Loentz dat was. Ze is misschien op menselijk gebied geen monster, maar ze is een deel van deze samenleving, van dit systeem. Ze kan zich niet anders gedragen.'

Miserabel

Waarom is dr. Taltse en niet dr. Landau opvolger van prof. Loentz geworden?

'Alleen iemand die al gepromoveerd is kan chef arts worden. En Jakov Lasovitsj Landau was in mei 1977, toen de beslissing genomen werd, geen gepromoveerde arts en Margaretha Taltse wel. En ze werkte op de Vierde Afdeling. Er is nog een andere verklaring: Landau is een jood, en de joodse kwestie is nu zeer actueel. Men neemt mindersnel een jood, het maakt niet uit om welke functie het gaat.'

Hoe is de situatie in psychiatrische klinieken die u hebt leren kennen tijdens uw diensttijd?

'In één woord: miserabel. De inrichtingen in de grotere steden, zoals Leningrad en Moskou, en de inrichtingen die zo nu en dan door buitenlandse delegaties worden bezocht, zijn uitzonderingen. Ik heb twee speciale klinieken gezien. Die van Leningrad heel kort, maar die is zeer goed beschreven door mensen als Vladimir Boekovski, Fainberg en Grigorenko.

De tweede die ik gezien heb was die van Minsk. Dat was zo verschrikkelijk, zo onmenselijk! De kliniek staat op het grondgebied van een gevangenis, waardoor ook gevangenen erin zijn opgenomen. De zalen zijn bijzonder klein en smal. Het is echt een instelling om mensen in weg te bergen. Of het een uitzondering is, of dat het een bewijs is dat geesteszieken in de Sovjetunie behandeld worden als mensen die afgevoerd moeten worden, als uitgestotenen, uitschot, ik weet het niet.'

Gevaarlijk

In zijn boek Kasteel tussen vier muren schrijft Vladimir Boekovski over de totale wanorde en anarchie in de psychiatrische klinieken waarin hij zat, met name die van Trotskoje, nummer 5. Is dat een unicum of een algemeen verschijnsel?

'Dat is eerder een algemeen verschijnsel. De geesteszieken worden in die maatschappij, net als in zeer vele andere, beschouwd als een groep mensen die onberekenbaar zijn, die elk moment gevaarlijk voor hun omgeving kunnen zijn. En daarom floreert de kliniekpsychiatrie. Maar de financiële middelen om deze situatie te verbeteren zijn zeer gering. Men heeft te weinig bedden, en om meer bedden te hebben heeft men meer inrichtingen nodig, voor meer inrichtingen heeft men geld nodig en dat heeft men niet. De psychiatrische verzorging is niet toereikend, maar dat hangt samen met het feit dat de maatschappij bereid is alle andersdenkenden en alle mensen die anders handelen als geestesziek te beschouwen, met als gevolg dat dissidenten ook zo worden beschouwd.'

Wat voor band bestaat er tussen de KGB en de psychiaters van het Serbski-Instituut? Zijn de psychiaters lid van de KGB, zoals Grigorenko beweerde? Met andere woorden: kunnen we zeggen dat de blauwe epauletten zichtbaar zijn onder de witte jassen?

'Ik weet niet wat Grigorenko tijdens zijn verblijf daar heeft gezien. Ik heb zes jaar op het Serbski-Instituut gewerkt, en ik heb er niemand in een KGB-uniform gezien, maar dat is volgens mij ook volkomen onbelangrijk. Anastas Mikoyan zei eens tijdens een jubileum: "Elke burger van de Sovjetunie is tegelijkertijd een medewerker van de KGB." Ze kunnen daar een dagtaak aan hebben, of een neventaak, of er nu en dan toe gedwongen worden. De KGB is zo machtig! Als iemand een opdracht krijgt van de KGB, heeft hij drie mogelijkheden: doen wat er van hem gevraagd wordt, niet doen wat er van hem gevraagd wordt en vroeger of later problemen

krijgen, of ja zeggen en niets doen. Dat laatste is niet zo gemakkelijk als het wel lijkt, want dikwijls wordt men gecontroleerd en men weet niet dat men gecontroleerd wordt. Dus in overdrachtelijke zin zijn de blauwe epauletten zichtbaar onder de jassen. Er bestaat een verhaaltje over een man die naar het Westen wil en bezig is de grens te overschrijden. Hij is er bijna, als er een driejarig meisje op hem afkomt en zegt: "Zeg, oompje, kom liever terug. Waar wil je heen? Ik alarmeer meteen de grenssoldaten." Het aangeven van anderen is een realiteit die deze samenleving weerspiegelt. Iedereen bespioneert de ander.'

In het Serbski-Instituut houdt men elkaar zeer goed in het oog. Men is blijkbaar zeer op zijn hoede en bang op te vallen; een zogenaamde 'Sociale Controle'. Heeft dit invloed op de bereidheid van de psychiaters met de KGB mee te werken?

'Als je een hoge positie hebt bereikt, moet je je inhouden, je moet je mening voor je houden, je kan geen moppen tappen, en je kan geen kritische uitlatingen doen. Dan krijg je een kloof tussen denken en doen. Deze kloof bestaat overal, maar het gaat om de grootte ervan. We zien dan ook dat mensen in de Sovjetunie die zich gedurende een lange periode zelfcensuur hebben moeten opleggen na twintig, dertig jaar geestelijk kapot zijn. Ik weet uit eigen ervaring dat mensen die op hun vijftigste een hoge positie bekleeden psychisch geruïneerd zijn. En ze worden niet zelden alcoholicus.'

U heeft eens gezegd dat er onder de psychiaters alcoholisten voorkomen. Hoe erg is dit verschijnsel?

'Bij gewone burgers is het alcoholmisbruik constant gebleven, bij de intellectuelen is het behoorlijk toegenomen. In de Sovjetunie probeert men nu wel wat te doen, maar men ziet niet dat de grootste oorzaak ervan op het sociale vak ligt. Men zegt dat de omgeving er wel enige invloed op heeft, maar de belangrijkste oorzaak zoekt men in biologische componenten, en dat is een zeer gevaarlijke tendens. Alcoholisme wordt gezien als een ziekte en daarmee uit.'

Beruchte gevallen

Voordat u in het Serbski-Instituut ging werken wist u niet van het bestaan van een Vierde Afdeling voor politieke gevallen af. Kan ik daaruit concluderen dat psychiaters buiten het Serbski-Instituut niet weten dat er zo'n afdeling bestaat?

'Ja. Ik ben toevallig in het Serbski-Instituut terecht gekomen. Toen ik naar Moskou verhuisde wilde ik ergens wetenschappelijk werk vinden. Ik had nog steeds geen baan toen ik een chef-arts van het Serbski-Instituut leerde kennen, die me vertelde dat daar nog wel banen vrij waren. En zo kwam ik op het Instituut terecht. Ik heb toen gehoord dat men op de Vierde Afdeling politiek andersdenkenden, en wel de zeer beruchte gevallen, geestesziek verklaarde. De Vierde Afdeling is voor vrijwel alle psychiaters die daar niet werken gesloten. De psychiaters in Moskou weten wel dat in de Vierde Afdeling politieke gevallen worden behandeld, maar hoe dat gebeurt en wie daar

Hoofdkwartier K.G.B., Moskou

werken is geheim. Dat zijn veiligheidsmaatregelen die de KGB heeft vastgesteld. Wie weet welke instituten er nog meer zijn, die veel ergere dingen doen en waarvan we geen weet hebben. Hoe meer iets geheim wordt gehouden, des te onbekender en ongeloofwaardiger is het voor de buitenwereld. Als iemand mij verteld had hoe de kliniek van Minsk eruit zag, dan had ik dat niet geloofd, of ik had gedacht dat het wel niet zo erg zou zijn als het mij werd beschreven.'

Op 13 juli 1978 heeft u in Londen tijdens het alternatieve proces tegen Alexander Podrabinek, verdediger van de slachtoffers van het misbruik van de psychiatrie, een verklaring afgelegd. Betekent dit dat u in het vervolg mensen als Podrabinek actief zult steunen?

'Zeker, ik zal graag doen wat ik kan. Maar op deze hearing heb ik ook gezegd, dat dergelijke processen niets helpen. U hebt zelf gezien, dat alles wat tijdens de hearing is gezegd wordt beschouwd als een verklaring van uitschot, van mensen met geldingsdrang. Het is jammer dat de mensen hier zoveel moeite doen, zonder dat het iets uitmaakt'

Maar Podrabinek heeft slechts vijf jaar verbanning gekregen!

'Ja, maar eigenlijk had hij helemaal niets moeten krijgen, hij had helemaal niet vervolgd moeten worden.'

Maar Gloezman heeft twaalf jaar gehad.

'Dat is waar. Als men hun daden vergelijkt, dan hebben ze ongeveer hetzelfde gedaan. Er zijn geen grote verschillen. En men kan natuurlijk met deze successen ook tevreden zijn. Ik zou pas echt van een succes spreken wanneer Podrabinek om het zo eens te zeggen voorwaardelijk vrij was gelaten. Maar misschien moet men inderdaad met deze resultaten tevreden zijn, vooral als je het systeem als ziekelijk stabiel beschouwt. Het zou naïef zijn om van dit zieke organisme iets anders te verwachten.'

Pessimistisch

Ex-KGB-mensen die in het Westen zijn worden vaak beschermd tegen eventuele liquidatiepogingen. Bent u bang voor represaillemaatregelen?

'Bang ben ik niet. Maar als bepaalde instellingen in de Sovjetunie geïnteresseerd zouden zijn, dan

zijn er geen middelen om me daartegen te beschermen?

Hoe ziet u uw toekomst? Heeft u hier in West-Duitsland een nieuwe taak gekregen?

'Ja. Ik ben in ieder geval tevreden met de mogelijkheid hier als arts werkzaam te zijn. Ik voel me niet zo politiek geëngageerd om iets ingrijpends te ondernemen om de situatie in de Sovjetunie te veranderen. Ik ben heel pessimistisch over de mogelijkheden om deze situatie te veranderen. Overigens zou ik dat land ook niet verlaten hebben als ik het anders gezien zou hebben. Maar ik ben altijd bereid om afhankelijk van de situatie, mijn mening te geven, en mijn steun al of niet toe te zeggen. Maar ik ben allereerst een arts, en dan pas komt al het andere.'

Wat moeten de mensen in het Westen volgens u doen om de slachtoffers van het misbruik van de psychiatrie te helpen?

'Er is slechts één mogelijkheid: alleen op internationaal niveau kan men iets bereiken. Ik heb er niets op tegen dat vele groepen en individuen zich met de slachtoffers van het misbruik bezig houden en het misbruik bekritisieren, maar het helpt niets. Zo iets als het Honolulu-congres, dat heeft betekenis, of zo'n subcommissie van de WPA, die het misbruik moet onderzoeken. Als mensen in het Westen kritiek hebben op een lager niveau, dan heeft dat misschien wel effect voor individuele personen, maar het heeft zeker geen invloed op het misbruik van de psychiatrie in het algemeen.'

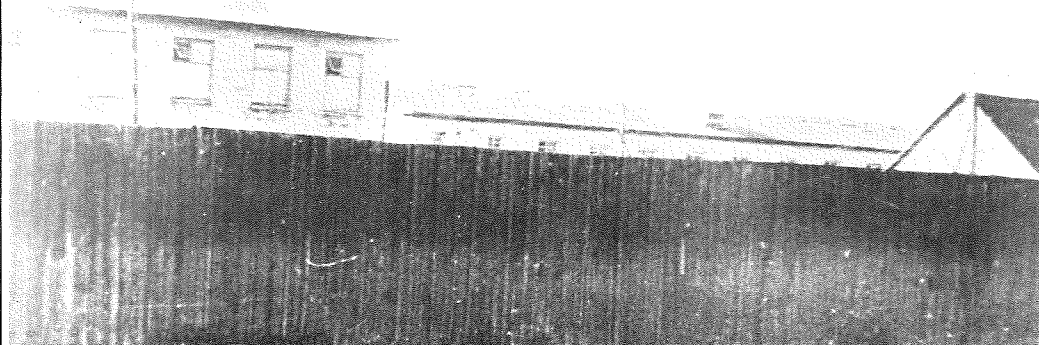
Robert van Voren en Henk Wolzak

Psychiatrische Inrichtingen

Er zijn twee soorten inrichtingen waar dissidenten opgenomen kunnen worden: Gewone Psychiatrische Inrichtingen (GPI) en Speciale Psychiatrische Inrichtingen (SPI). Behandeling heeft niets te maken met hulpverlening aan geesteszieke patiënten. GPI's staan onder toezicht van het ministerie van volksgezondheid en fungeren als psychiatrische voorziening voor het omliggende gebied. Het grootste gedeelte van de staf oefent een normale psychiatrische praktijk uit in een instelling die redelijk toegankelijk is voor het publiek. Hoewel niet alle ervaringen in GPI's goed zijn (b.v. Yuri Maltsev en Andrei Dubrov), dragen ze over het algemeen minder het karakter van een straf. De SPI's zijn gevangenisachtige instellingen en resorteren onder het ministerie van binnenlandse zaken. Hier worden onder dwang personen ondergebracht, die ernstige misdaden hebben begaan en geestesziek en ontoerekeningsvatbaar zijn verklaard. Opname is gewoonlijk voor onbepaalde tijd. De patiënten

zitten meer dan twintig uur per dag opgesloten in hun cel of afdeling. De uiteindelijke verantwoording voor het bevredigend functioneren van de inrichting berust bij de veiligheidsambtenaren. De verpleeghulp zijn gewone misdadigers en zelf ook gevangenen. Zij zijn geneigd hun frustraties uit te leven op de patiënten. De patiënten ontberen de grondrechten die gewone gevangenen wel hebben. Vooral voor gezonde dissidenten is een SPI afgrijselijk. Als een onderdrukkingsinstrument zijn de SPI's succesvol. De volgende dialoog is typerend voor beide soorten van inrichtingen: "Waarom geeft u mij injecties met aminazine (een kalmerend middel)? U hebt helemaal geen diagnose gesteld..." "Er zijn twee manieren om een horloge te repareren: Je kunt het uit elkaar halen en binnenin kijken, of je kunt het gewoon flink heen en weer schudden. Wij behandelen de mensen volgens de tweede methode."

SYCHYOVKA, speciale psychiatrische inrichting

1e viool

Gerard Hetteema
Wiktor Liberman

Erzsébet Horvay

John Helstone
Vratislav Dufek

Kaoru Kakudo

Gábor Radnai
Fré Lantinga
Jörn Schroeder
Aesil Kim

Rob Hagedoorn
Michel Rizov
Tomoko Ogawa
Fumi Arai

Benzion Shemir
Ikuko Maeda
Elijah Shulman
Edward LeCouffe
Alexander Skwortsow

2e viool

Vaclav Novak
Mieke Biesta

Misha Furman

Jo de Vos Burchart
Leo de Vries
Aya Jongert
Hannie Voers
Hans Oudshoorn
Agnes Tönkö
Sofia Kiss

Rotterdams Philharmonisch Orkest

Philip Philipse
Hélène van Woerkens
Itamar Shimon
Edith Shulman
Lucian Mihailescu
Pieter van der Peijl
Mieke Bruijning
Thijs Kramer

Altviool

Thomas Lorand
Gerrit Oldeman

Vladimir Krejza
Max Roosenstein

Jeanne Rizov
Josef Schebal
Wilbert Scheifes
David Cox
István Szábo
Michal Dobrowolski
Alison Ewer
Toshihiko Mitsunaga
Steve Rosen
Richard Baritaud

Violoncello

Michel Roche
Marien van Staalén

Wladimir Warenberg

Jan Hollinger
Dora Dimitriev
Karel Möhringer
Rob Hageman
Toshifumi Waki
András Hegyi

Zvi Maschkowski
Eelkje Hoenderdaal
Geneviève LeCouffe
Gé Bartman

Contrabas

Anthony Woodrow
Hans Krul

Laurence Lovelle

Henny van de Water
Paul Bronkhorst
Ton Doornik
Hardmoed Grefe
Osamu Yamamoto
Bert van Dinteren

Fluit

Raymond Delnoye
Ruud Maas

Jo Hagen

Fluit/Piccolo

Wim Steinmann

Hobo

Heinz Friesen
Thomas Indermühle

Henk Heunen

Hobo/Engelse hobo

Ruth Visser

Klarinet

Henk de Graaf

vakature

Pierre Woudenberg

Klarinet/Basklarinet

Henk Leether

Fagot

Wim Stok
John Mostard

Kasper de Roo

Fagot/Contrafagot
Ferdinand Duran

Hoorn

Pieter Gouderjaan
Eddy van Leeuwen

Jan Peeters
Nico van Vliet
Bob Stoel

Martin van de Merwe
Henne Stoel

Trompet

John Floore
Peter Masseurs

Thom van der Kruk
Frans Vreugdenhil
Ad van Zon

Trombone

Gerard Velthuysen
Bas Dekker

Frans van Luin
Peter Veenhuizen
Wouter Hoekstra

Tuba

Gerard Middendorp

Pauken

Loet Talboom

Pauken/Slagwerk

Jan Schulenberg

Slagwerk

Vacature
Gerard Vermeulen
Huub Righarts

Harp

Nicole Mastero

Inez Kraker

Dirigent: David Zinman

Vaste gastdirigent: Simon Rattle

Assistent-dirigent: Roelof van Driesten

Met dank aan:

S2 Ltd. - Londen - constructie: Robin Elias, Robin Murray, geluid: Mick Williams, Rory Orr, licht: J.S. Kersley, Derek Brown.
Amnesty International, Atelier Mevr. van Dam, Mieke Biesta, House of Yellow, Smederij GoBo, C. Luybé, Maarten Smit.

Bronvermeldingen:

"Dissidenten", door Robert van Voren en Henk Wolzak, uit: Vrij Nederland, 12 april 1980.
"Russia's Political Hospitals", door Sidney Bloch en Peter Reddaway, uitgeverij Victor Gollancz Ltd., Londen 1977.
"Psychiatrie in de Sovjetunie", door Sidney Bloch en Peter Reddaway, uitgeverij Het Spectrum, 1978.
"Introduction" van "Every Good Boy Deserves Favour" door Tom Stoppard, uitgeverij Faber and Faber Ltd., Londen 1978.

Assistentie

Peter Tuinman (regie)
Roelie Westendorp (kostuums)
Ben Moollhuysen (productie)

Techniek

Louis v.d. Velden
Tom Goudswaard
Erik Verwaajen
Leo Volwerk

Dekor-atelier

Chiel de Meij
Aad Barzilay
Theo Boskamp

Kappers-atelier

John Buchter
Lenie Teulings-Buchter

Kleedsters

Linda Buikema
Sanny de Zoete

Requisieten

Pamela Homoet
Bertil Houtenbrink

Stagiaire

Diana de Jong

Secretariaat

Leo van Velzen

Fotografie

Eric Kroes

Rotterdams Philharmonisch Orkest
Kruisstraat 2
3012 CT Rotterdam
tel. 010 - 14 29 11

Ontwerp en Lay-Out: Diana Bonnet
Drukwerk: Muller, Amsterdam
Zetwerk: TypoType b.v.

RO THEATER
v. Oldenbarneveltstraat 105
3012 GS Rotterdam
tel. 010 - 11 15 50